

თავი 4

სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ - ევროპის საბჭოს მიდგომის ჩამოყალიბების მოკლე ისტორია²⁶

1. საფუძველი

ევროპის საბჭო, რომელიც უძველეს ევროპულ ორგანიზაციას წარმოადგენს, შეიქმნა 1949 წელს, მეორე მსოფლიო ომის მოვლენების შემდეგ. მის უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დაცვა და ხელშეწყობა. ევროპის საბჭო აქტიურად არის ჩაბმული ბევრ სფეროში, მათ შორის, კულტურისა და განათლების სფეროებში. 50 წელზე მეტია, იგი ახორციელებს თანამშრომლობის პროექტებს განათლების სფეროში, რათა ხელი შეუწყოს დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა დამკვიდრებას მთელ ევროპაში.

1990-იანი წლების დასაწყისში, ევროპის საბჭოში ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ახლად შექმნილი დემოკრატიული სახელმწიფოების შემოერთებასთან დაკავშირებით, ევროპის საბჭომ მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია განიცადა: 10 წლის განმავლობაში ორგანიზაციის წევრთა რაოდენობა ორჯერ და უფრო მეტად გაიზარდა. ამგვარი ცვლილებების ფონზე, საჭირო გახდა დემოკრატიის შესახებ სწავლების საქმეში სისტემატური სამუშაოების გახორციელება. 1997 წელს, ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოთა ხელმძღვანელებისა და მთავრობების თაოსნობით, საფუძველი ჩაეყარა ახალ პროექტს, სახელწოდებით - განათლება დემოკრატიული მოქალაქეობის შესახებ. ამ პერიოდიდან მოყოლებული, აღნიშნული პროექტი მეტად გაფართოვდა, შეიძინა ახალი განზომილება ადამიანის უფლებათა სახით და ამჟამად იწოდება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების პროექტად.

აღნიშნული პროექტის წამოწყებით, ევროპის სახელმწიფოთა მთავრობები აღიარებენ დემოკრატიული მოქალაქეობის სწავლების აუცილებლობას, რადგან დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის საჭირო უნარები არ წარმოადგენს თანდაყოლილ უნარებს. მე-20

²⁶ავტორი: ოლაფ ოლაფსდოტირი, ევროპის საბჭოს განათლებისა და ენების დირექტორატის მოქმედი ხელმძღვანელი.

საუკუნის დასასრულისათვის, ევროპის საზოგადოებების წინაშე უამრავი პრობლემა დადგა, როგორცაა პოლიტიკური აპათია, მოსახლეობის მიგრაცია, რასაც შედეგად მოჰყვა სოციალური მრავალფეროვნება და, ასევე, პრობლემები, როგორცაა გარემოს დაცვა და მზარდი ძალადობა. დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლება აღქმულ იქნა, როგორც მსგავს პრობლემათა მოგვარების ერთ-ერთი ინსტრუმენტი. დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლება ემსახურება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მოქალაქეების ჩართულობის უზრუნველყოფას, მთელი ცხოვრების მანძილზე, და ეხება მათ პასუხისმგებლობას, სოლიდარობას, ურთიერთპატივისცემასა და დიალოგს. ევროპის საბჭოში შექმნილმა უნიკალურმა გარემომ ხელი შეუწყო, ბოლო 13 წლის მანძილზე, ევროპის მასშტაბით ამ სფეროში მოღვაწე საუკეთესო სპეციალისტების თავმოყრას, რათა მათ ემსჯელათ და ემუშავათ მოცემულ საკითხზე.

2. დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების პროექტის შედეგები

პროექტის გახორციელების პირველი წელი დაეთმო კონცეფციათა განსაზღვრას. ამ პერიოდში გამოქვეყნდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ნაშრომი, რომელიც ეძღვნებოდა დემოკრატიული მოქალაქეობის პრაქტიკისათვის საჭირო სტრატეგიებსა და უნარებს. 2002 წელს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა შეიმუშავა რეკომენდაცია დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლების შესახებ (რეკომენდაცია Rec(2002) 12). აღნიშნული რეკომენდაცია წარმოადგენს ევროპის მასშტაბით ამ საკითხის გამო შედგენილ პირველ პოლიტიკურ დოკუმენტს (რიგით მეორე მნიშვნელოვან დოკუმენტს წარმოადგენს ევროპის საბჭოს ქარტია დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების შესახებ,²⁷ იხილეთ ქვემოთ მოცემული კომენტარი). მასში განმარტებულია, რომ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა

²⁷ ევროპის საბჭოს ქარტია დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების შესახებ, რომელიც მიღებულ იქნა მინისტრთა კომიტეტის მიერ გაცემული რეკომენდაციის - CM/Rec(2010) 7 - ფარგლებში.

შესახებ სწავლება უნდა გახდეს „საგანმანათლებლო სფეროში პოლიტიკის განსაზღვრისა და რეფორმირების პრიორიტეტული მიზანი“.²⁸

2002 წელს ჩამოყალიბდა დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების კოორდინატორთა ქსელი, რომელშიც შესული იყო თითო წარმომადგენელი თითოეული წევრი სახელმწიფოდან და რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა წევრ სახელმწიფოებს შორის ამ სფეროში არსებული ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლისა და თანამშრომლობის ხელშეწყობა. მოკლე დროში ეს ქსელი ფასდაუდებელ ორგანოდ გადაიქცა დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების განვითარებისა და ხელშეწყობის საქმეში. სპეციალური პროექტები გახორციელდა სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის რეგიონებში. 2005 წელი გამოცხადდა მოქალაქეობისათვის განათლების ევროპულ წლად, რომლის მოწოდებასაც წარმოადგენდა „ვსწავლობთ დემოკრატიას და ვცხოვრობთ დემოკრატის პრინციპებით“. მოქალაქეობისათვის განათლების ევროპული 2005 წელი უმნიშვნელოვანესი იყო იმ თვალსაზრისით, რომ წევრ ქვეყნებში კიდევ უფრო გამყარდა რწმენა დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების როლის მნიშვნელობის შესახებ. მოქალაქეობისათვის განათლების ევროპულ 2005 წელში, სხვადასხვა სახით, მონაწილეობა მიიღო ყველა წევრმა სახელმწიფომ და სხვადასხვა ქვეყნის შედეგები უაღრესად პოზიტიური იყო.

თუმცა დასაწყისიდანვე ნათელი გახდა, რომ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებისათვის ესოდენ მაღალი პრიორიტეტის მინიჭება ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნების საგანმანათლებლო პოლიტიკაში, არ იქნებოდა მარტივი ამოცანა, თუნდაც იმ მიზეზით, რომ წევრ ქვეყნებში არსებული სიტუაცია მეტად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. განათლების სისტემაში, დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების უმთავრეს მიზნად გამოცხადება გულისხმობს სრულიად ახლებურ ფილოსოფიას, მეთოდოლოგიისა და სამუშაოს ორგანიზების თვალსაზრისით. მოცემული პროექტის ფარგლებში განხორციელებული სწავლება, მათ შორის, დემოკრატიული

²⁸ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია Rec(2012) 12, გაცემული წევრი სახელმწიფოებისათვის, დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლების შესახებ.

მოქალაქეობისათვის განათლების პოლიტიკის საერთო ევროპული კვლევა,²⁹ მიუთითებდა პრაქტიკული ინსტრუმენტების აუცილებლობაზე, რომლებიც პოლიტიკისა და პრაქტიკის დაკავშირებას შეუწყობდა ხელს. აქედან გამომდინარე, 2006-2009 წლებში, აღნიშნული პროექტის პრიორიტეტს წარმოადგენდა ინსტრუმენტების მომზადება, საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება და თანამშრომლობის გააქტიურება როგორც წევრ სახელმწიფოებს შორის, ასევე, წევრი სახელმწიფოების შიგნით. მუშაობა სამი ძირითადი მიმართულებით ხორციელდებოდა: პოლიტიკის შემუშავება, განათლების სფეროში ჩართული პროფესიონალების მომზადება და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დემოკრატიული მმართველობა. ევროპის საბჭოს მიერ მომზადდა პრაქტიკული ინსტრუმენტების კომპლექტი, ყველა დაკავშირებული სფეროსათვის, ამასთან, სახელმძღვანელოების სერია მასწავლებლებისათვის.

2010 წლის მაისში, ზემოთ აღწერილი მრავალწლიანი მუშაობის შემდეგ, მინისტრთა კომიტეტის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციის CM/Rec(2007) 7 ფარგლებში, ევროპის საბჭოს 47-ივე წევრი სახელმწიფოს მიერ მიღებულ იქნა ევროპის საბჭოს ქარტია დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების შესახებ. სწორედ ეს ჩარჩო-დოკუმენტია ამ სფეროში სახელმძღვანელო ინსტრუმენტი ევროპის მასშტაბით და ევროპის საბჭოს მიერ გამოყენებულ იქნება მომავალში განსახორციელებელი სამუშაოების საფუძვლადაც.

²⁹ბირზეა და სხვ. (2004 წელი). დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლების პოლიტიკის საერთო ევროპული კვლევა, ევროპის საბჭოს გამომცემლობა, სტრასბურგი.

3. პრაქტიკული ინსტრუმენტები

3.1 დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების ინსტრუმენტთა ნაკრები

ევროპის საბჭოს მიერ შემუშავებული და მომზადებული ინსტრუმენტები მოიცავს არსებით საცნობარო ინფორმაციას სხვადასხვა ასპექტის შესახებ, რომელიც უკავშირდება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების ჩართვას საგანმანათლებლო სისტემებში. აქედან, ძირითადი ინსტრუმენტები, რომელთაც „დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების ინსტრუმენტთა ნაკრები“ ეწოდება, მოიცავს შემდეგ ინსტრუმენტებს:

- ინსტრუმენტი 1: დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების პოლიტიკის ინსტრუმენტი;
- ინსტრუმენტი 2: სკოლების დემოკრატიული მმართველობა;
- ინსტრუმენტი 3: რა უნდა გააკეთოს თითოეულმა მასწავლებელმა სამოქალაქო განათლებისა და ადამიანის უფლებების შესახებ სწავლების ხელშესაწყობად: მასწავლებელთა კომპეტენციების ჩარჩო;
- ინსტრუმენტი 4: დემოკრატიული მოქალაქეობის შესახებ სკოლებში სწავლების ხარისხის კონტროლი;
- ინსტრუმენტი 5: სკოლას, საზოგადოებასა და უნივერსიტეტს შორის პარტნიორობა მდგრადი დემოკრატიისათვის: განათლება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის ევროპასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

მოცემული ინსტრუმენტები შემუშავდა ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნების ექსპერტთა მიერ, იმ ინფორმაციისა და კომენტარების საფუძველზე, რომლებიც მოწოდებულ იქნა სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფის, მათ შორის, დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების კოორდინატორთა მხრიდან. დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების ინსტრუმენტთა ნაკრების გარდა, დიდი რაოდენობით დამატებითი მასალა შეგიძლიათ მოიძიოთ ევროპის საბჭოს ვებგვერდზე (www.coe.int/edc).

მოცემული პრაქტიკული ინსტრუმენტები, რომლებიც შემუშავდა ევროპის საბჭოს მიერ, დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების სფეროში, წარმოადგენს ზოგად ინსტრუმენტებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მიჩნეულია, რომ შესაძლებელია საჭირო გახდეს მათი მორგება განსხვავებულ სიტუაციებზე, ასევე, შესაძლებელია მათი შემდგომი დახვეწა, რათა შესაძლებელი გახდეს მათი გამოყენება ქვეყნის საჭიროებების შესაბამისად.

**3.2 სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ -
წიგნები I –VI; დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა
შესახებ სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში - სწავლების პროცესის
თანამიმდევრობა, ცნებები, მეთოდები და მოდელები**

ბევრ ქვეყანაში მასწავლებლებს სჭირდებათ დახმარება, რათა მათ წარმატებით გაართვან თავი დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებას. სწორედ ამ მიზნით, ევროპის საბჭოს მიერ შემუშავებულ იქნა სახელმძღვანელოთა სერია, რომელიც განკუთვნილია დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების სფეროში დასაქმებული მასწავლებლებისათვის.

სახელმძღვანელოები მზადდებოდა ციურიხის უნივერსიტეტის მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრის განვითარების საერთაშორისო პროექტთან თანამშრომლობით. სახელმძღვანელოების გამოცემათა თანადამფინანსებელია შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტო. წინამდებარე სახელმძღვანელო, წიგნი I, განათლება დემოკრატიისათვის - ძირითადი საცნობარო მასალა მასწავლებლებისათვის, წარმოადგენს ამ სერიის პირველ წიგნს. ქვემოთ მოცემულ სურათზე შეგიძლიათ იხილოთ სერიაში შემავალი ექვსივე სახელმძღვანელოს მოკლე მიმოხილვა, იმ სამიზნე ჯგუფების მითითებით, რომელთათვისაც განკუთვნილია თითოეული მათგანი.

სახელმძღვანელოებში შესულია აქტიური მოქალაქეობის ხელშეწყობის მიზნით განხორციელებული სწავლებისას საჭირო გაკვეთილების გეგმები განათლების ყველა დონისათვის, რომლებიც ეფუძნება აქტიურ მონაწილეობასა და ამოცანაზე დაფუძნებულ სწავლებას სკოლის დემოკრატიულ გარემოში.

აღნიშნული სახელმძღვანელოების უნიკალურობა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი წარმოადგენს ჭეშმარიტად ევროპული პროექტის შედეგს. სახელმძღვანელოთა შექმნის იდეა და მათი თავდაპირველი ვარიანტები შემუშავდა ბოსნია-ჰერცეგოვინაში და მათ შექმნაში მონაწილეობა მიიღო უამრავმა მასწავლებელმა და მეთოდისტმა. სახელმძღვანელოთა საბოლოო ვარიანტების ავტორები და რედაქტორები არიან ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის, და არა მარტო ევროპის ქვეყნების, წარმომადგენლები. რაც შეეხება თავად სახელმძღვანელოებს, ისინი გამოიცადა და დაკორექტირდა სხვადასხვა წარმომავლობისა და ღირებულებების მქონე მრავალი სპეციალისტის მიერ. ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ აღნიშნული სახელმძღვანელოები დიდ სამსახურს გაუწევს მასწავლებლებსა და მოსწავლეებს ევროპის მასშტაბით.

წიგნი I:
განათლება დემოკრატიისათვის
 სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ - ძირითადი საცნობარო მასალა მასწავლებლებისათვის

წიგნი II:
ვიზრდებით დემოკრატიულ საზოგადოებაში
 სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ საგაკვეთილო გეგმები ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის დაწყებითი საფეხურისათვის

წიგნი III:
ცხოვრება დემოკრატიულ საზოგადოებაში
 სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ - საგაკვეთილო გეგმები ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის საბაზო საფეხურისათვის

წიგნი IV:

მონაწილეობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში

სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ – საგაკვეთილო გეგმები ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მაღალი საფეხურისათვის

წიგნი V:

ბავშვთა უფლებების კვლევა

ცხრა მცირე პროექტი ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის დაწყებითი საფეხურისათვის

წიგნი VI:

დემოკრატიის სწავლება

სასწავლო მოდელების კრებული დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებისათვის